

Paměť jako nástroj moci i konfliktu

22.5.2026 - Petra Jungwirthová | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

Ve dnech 27.-29. května se v Bratislavě uskuteční mezinárodní sympozium ENRS zaměřené na problematiku paměti, moci a konfliktu. Akce nabídne 24 řečníků a 22 odborných příspěvků z celé Evropy i Spojených států. Českou republiku bude reprezentovat také Ústav pro studium totalitních režimů, jehož zástupce Lukáš Holata, představí hned dva projekty zaměřené na historickou paměť, zkušenost s totalitními režimy a dopady současných konfliktů na výzkum moderních dějin.

Mezinárodní sympozium ENRS v Bratislavě propojí témata paměti, moci a konfliktu. Jak důležitá jsou podle vás tato témata v dnešní době?

Tato témata považuji za mimořádně důležitá. Minulost totiž dnes není jen uzavřenou kapitolou, ale stává se cíleným nástrojem moci. Způsob, jakým si společnosti připomínají dějiny, ovlivňuje veřejnou debatu, identitu i mezinárodní vztahy. V současném informačním prostoru plném dezinformací je proto obrana paměti naprosto klíčová pro budování naší demokratické odolnosti – tam, kde selhává paměť, slábne samotná demokracie. Právě i kvůli slábnoucí historické paměti dnes totiž čelíme tiché, plíživé erozi demokracie.

Příspěvek, který v Bratislavě představíte, se zaměřuje na digitální zkušenost s totalitarismem. Co si pod tím mohou lidé představit?

Příspěvek *Remembering Totalitarianism in the Digital Arena* se zabývá tím, jak můžeme prostřednictvím imerzivního vzdělávání zprostředkovat zkušenost s totalitními režimy současné generaci, která už postrádá žitou zkušenost s nesvobodou. Běžné, pasivní předávání historických faktů totiž k hlubšímu pochopení toho, jak totalitní systémy plíživě nastupují a fungují, zkrátka nestačí. Ve svém výzkumu proto demonstruji, jak lze abstraktní mechanismy moci přetavit do takzvané ztělesněné zkušenosti ve virtuální realitě. Tím, že si studenti tuto realitu sami prožijí, učí se tyto hrozby lépe rozpoznávat a kriticky reflektovat, což přímo posiluje jejich demokratickou odolnost v současnosti.

Znamená to, že tradiční výuka historie už nestačí?

Tradiční výuka založená primárně na pasivním předávání faktů dnes skutečně naráží na své limity. Musíme si totiž položit zásadní otázku: jde nám o to, aby studenti historické pojmy pouze mechanicky zopakovali, nebo aby jim porozuměli? Tuto propast mezi znalostí a porozuměním nám pomáhá překlenout právě zážitkové učení a imerzivní technologie, jako je virtuální realita. Suchý výklad tak nahrazujeme osobní, ztělesněnou zkušeností s represemi. Pokud chceme u mladé generace efektivně posilovat demokratickou odolnost, musíme abstraktní mechanismy totality přetavit do konkrétního prožitku, který pak mohou studenti sami kriticky reflektovat.

Program sympozia se výrazně věnuje také dezinformacím a mediální gramotnosti. Jak velkou roli podle vás hraje historie v současném informačním prostoru?

Historie bývá velmi často zneužívána a dnes se stává přímým terčem manipulace, kterou mimořádně usnadňují sociální sítě. Skutečnost, že lidé jsou algoritmicky uvězněni v názorových bublinách, kde se zcela stírají hranice mezi fakty a nepravdami a dezinformace se mohou neomezeně šířit, považuji za jednu z největších hrozeb současnosti. Tento informační chaos totiž přímo podkopává racionální dialog, polarizuje společnost a ničí důvěru v jakoukoli expertízu. Je proto naléhavější než kdy dříve učit veřejnost kriticky pracovat se zdroji, rozpoznávat manipulaci a chápat historický kontext.

Historická a mediální gramotnost dnes zkrátka úzce souvisejí a musí jít ruku v ruce.

„Tím, že si studenti tuto realitu sami prožijí, učí se tyto hrozby lépe rozpoznávat a kriticky reflektovat.“

Co pro Ústav pro studium totalitních režimů znamená účast na podobné mezinárodní platformě?

Je to důležitá příležitost sdílet české zkušenosti a zároveň získávat inspiraci od zahraničních partnerů. Problematika historické paměti, totalitních režimů nebo dezinformací se netýká jen jedné země. Mezinárodní spolupráce umožňuje lépe porozumět společným evropským zkušenostem i rozdílům v tom, jak jednotlivé společnosti s minulostí pracují.

V závěrečné panelové diskusi se bude řešit otázka, zda evropská historická paměť Evropu spíše spojuje, nebo rozděluje. Jak to vidíte vy?

Myslím, že platí obojí. Existují historické zkušenosti, které evropské země spojují, například zkušenost s totalitními režimy nebo válkou. Zároveň ale jednotlivé státy vnímají některé historické události odlišně a právě tyto rozdíly mohou vytvářet napětí. Důležité je o těchto rozdílech otevřeně diskutovat a hledat společný rámec porozumění.

Mezinárodní symposium v Bratislavě ukáže, že historická paměť není pouze akademickým tématem, ale zásadní součástí současné společenské a politické debaty. Účast českých odborníků z **Ústavu pro studium totalitních režimů** potvrzuje význam mezinárodní spolupráce při výzkumu totalitních režimů, boji proti dezinformacím i hledání nových způsobů, jak předávat zkušenosti minulosti dalším generacím.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **ÚSTR / Vendulka Prchalová**

<https://www.ustrcr.cz/pamet-jako-nastroj-moci-i-konfliktu>